

INOVACE A TRENDY V PEKÁRENSTVÍ

16.11.2021

Marcela Sluková

VYSOKÁ ŠKOLA
CHEMICKO-TECHNOLOGICKÁ
V PRAZE

Primární zpracování obilovin.

**Celozrnné mouky a celozrnné
pekařské výrobky.**

**Vláknina a další nutričně významné
složky potravin.**

KONCEPT PŘEDNÁŠEK, SEMINÁŘ „INOVACE A TRENDY V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU“

14.9.2021

Úvod; postavení obilovin ve výživě, přehled tradičních, netradičních a minoritních plodin; **nový pohled na obiloviny z hlediska jejich zpracování.**

16.11.2021

Primární (**mlýnské**) zpracování obilovin - **moderní postupy výroby mouk**; celozrnné mouky, mouky a výrobky s přirozenou vlákninou.

11.1.2022

Postupy hydrotermické úpravy; **máčení a klíčení obilovin a luštěnin**; **zápara, závařka, zákvaska**; vícezrnné, celozrnné a speciální výrobky (chléb a pečivo).

Současný pohled na obiloviny a výrobky z nich v lidské výživě

(<http://www.zdrava5.cz/clanek/Pyramida+z+potravin>)

(<https://www.vimcojim.cz/magazin/clanky/o-vyzive/Vyzivova-pyramida>)

Spotřebitelské trendy na počátku 3. milénia

- spotřebitelské potravinové trendy jsou proměnlivé (výživa a stravování)
- **výrobky nového typu** (vysokoproteinové chleby a pečivo, *low carb*; zrninové chleby = čistoizrnné)
- reformulace (zdravotně zatěžující složky – sůl, tuky, cukry, konzervační látky, ...)
- **celozrnné produkty (celá opracovaná zrna, celozrnné mouky)**
- bezlepkové výrobky
- **bio produkty**
- *Clean label* („bez éček“, bez přídatných látek s E-kódy)
- **příklon k rostlinné stravě** (etické důvody, udržitelné zemědělství)

Obiloviny – historický pohled

Počátek systematického pěstování obilnin NEOLIT (mladší doba kamenná) zhruba 8000 - 5000 př. n. l.

mletí obilí (ručně) na kamenech

chleba, placky, kaše

pšenice, ječmen, proso

(http://www.emil.muzeumusti.cz/nvesnice_pestitele.htm)

Obiloviny – historický pohled

Máčená, klíčená, vařená celá obilná zrna; **příprava obilných kaší**

Jednoduché drcení/mletí zrna mezi mlýnskými kameny; **základy pečení obilných placek**

© VŠCHT Praha 2021

Jednoduchá separace mouk a slupek (obalových vrstev zrna); **základy pečení chleba**

Obiloviny – historický pohled

15 - 16. stol.: klasické mletí na kamenných uspořádáních a třídění směsi na sítích; **rozvoj řemeslných pekáren**

19. stol.: nové techniky, parní mlýny

konec 19. stol.: zásadní změny v principu dezintegrace zrna, mletí mezi válci (porcelánové, ocelové); rýhované válce se stálým přitlakem - **podstata mlýnského zpracování až dodnes (válnkové stolice s vysévači a dalšími stroji sestaveny do složitých mlecích schémat;** maximální výtěžnost světlých mlýnských produktů); **počátky průmyslové pekárenské výroby**

Obiloviny – historický a současný pohled

kolem roku 2000: pšeničné a žitné mouky „na míru“; běžné a jemné pečivo s dlouhou trvanlivostí; kontinuální a diskontinuální průmyslové linky, rozvoj technologie výroby mražených polotovarů

v posledních 20 letech: návrat k minoritním plodinám, zájem o (staro)nové mlýnské suroviny, zájem o celozrnné mouky a celozrnné produkty, mouky s vyšším podílem přirozené vlákniny; finalizace mouk bez použití přídatných látek; omládky a kvasy, (staro)nové přístupy a technologie v moderním pojetí k výrobě chleba a pečiva

Nové pohledy na význam a zpracování obilovin

Hlavní současné trendy z hlediska výživy a zdraví:

- ↗ nutričně významné složky obilné vlákniny a doprovodné látky
- ↗ biologická dostupnost a využitelnost nutričně významných látek
- regulace obsahu a stupně poškození škrobu – regulace glykemického indexu

1

- ↘ obsah lepku (nutriční význam – rizikové frakce prolaminů a glutelinů)
- ↗ nutričně významné složky nad rámec standardních složek běžných (chlebových) obilovin

2

Nové pohledy na význam a zpracování obilovin

Hlavní současné trendy v technologii zpracování:

VÝROBA CELOZRNNÝCH MOUK A MOUK SE ZVÝŠENÝM OBSAHEM VLÁKNINY

ROZVINUTÍ POTENCIÁLU HYDROTERMICKÉ ÚPRAVY SUROVIN

NOVÉ PŘÍSTUPY K DEZINTEGRACI – šetrnost vůči endospermu, efektivita, univerzálnost

NOVÉ POHLEDY NA VYUŽITÍ **FERMENTAČNÍCH TECHNOLOGIÍ** během sekundárního zpracování plodin

1

PRIMÁRNÍ ZPRACOVÁNÍ NESTANDARDNÍCH OBILOVIN, PSEUDO OBILOVIN, LUŠTĚNIN I JINÝCH TYPŮ ROSTLINNÝCH SUROVIN do formy mouk, šrotů, zápar atd.

Redukce (eliminace) obsahu lepku – enzymové technologie, genová manipulace ...

2

Primární zpracování obilovin pro lidskou výživu

- 1. Mlýnské zpracování* – výroba mouk a krupic, výroba vloček – dezintegrace obilného zrna.
- 2. Zpracování celého zrna jako pokrmu* (kulinární přílohy) – mechanické, hydrotermické, termické opracování celých zrn (kuskus, bulgur, *parboiled* rýže, ...) součástí může být i fermentace.
- 3. Sladování zrna.*

Pekárenské zpracování obilovin pro lidskou výživu (ČR, střední Evropa)

1. *Výroba chleba* (pšenice, žito, ječmen, oves, ...)
2. *Výroba běžného pečiva* (pšenice, žito, ...)
3. *Výroba jemného pečiva* (pšenice, ...)

Primární zpracování obilovin pro lidskou výživu

- výběr suroviny / jakostní partie
- dekontaminace, **povrchová úprava**, hydrotermická úprava zrna
- vlastní mlecí proces (dezintegrace; mletí a třídění směsi)
- finalizace mlýnských produktů

mouka (hladká, polohrubá, hrubá, celozrnná, Grahamova)

krupice (hrubá, jemná)

vločky, trhaná, kroupy (perličky, lámanka), jáhly, klíčky, otruby

Volit technologická opatření vedoucí ke zvýšení obsahu výživově prospěšných látek obilného zrna.

Minimalizovat produkci vedlejších produktů zpracování a odpadů z výroby – maximální využití potenciálu zrna/nažky.

Povrchové opracování zrna

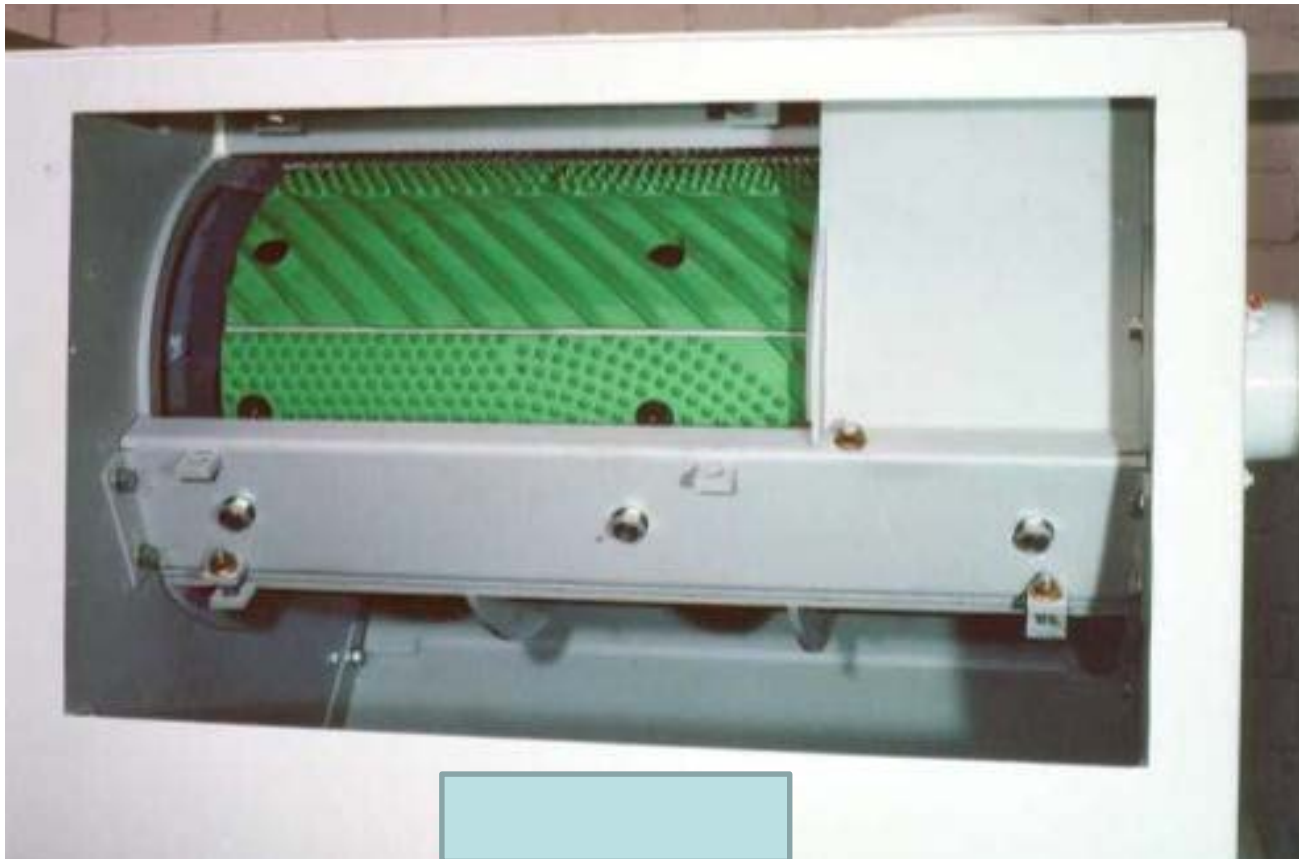
Podle hloubky zásahu:

(po oloupání pluch)

- povrchové čištění, kartáčování
- **odírání a jemné broušení** (jemný zásah do obalových vrstev)
- ***peeling* různého stupně** (hlubší zásah do obalových vrstev)
- ***debranning*** (úplné odstranění obalových vrstev)

Povrchové opracování zrna

Moderní odírací stroj

Povrchové opracování zrna

Odírání

Pro výrobu standardních mouk ze zdravého obilí.

Aplikace s nejnižší spotřebou energie a nejnižšími investičními náklady.

Lehký Peeling

Pro zvýšenou bezpečnost produktu.

Aplikace s nejlepším poměrem cena - výkon.

Peeling

Výroba hotových produktů s velmi nízkou kontaminací:

Celá zrna, speciální mouky, snídaňové cereálie atd.

Povrchové opracování zrna

Pšenice po běžném odírání

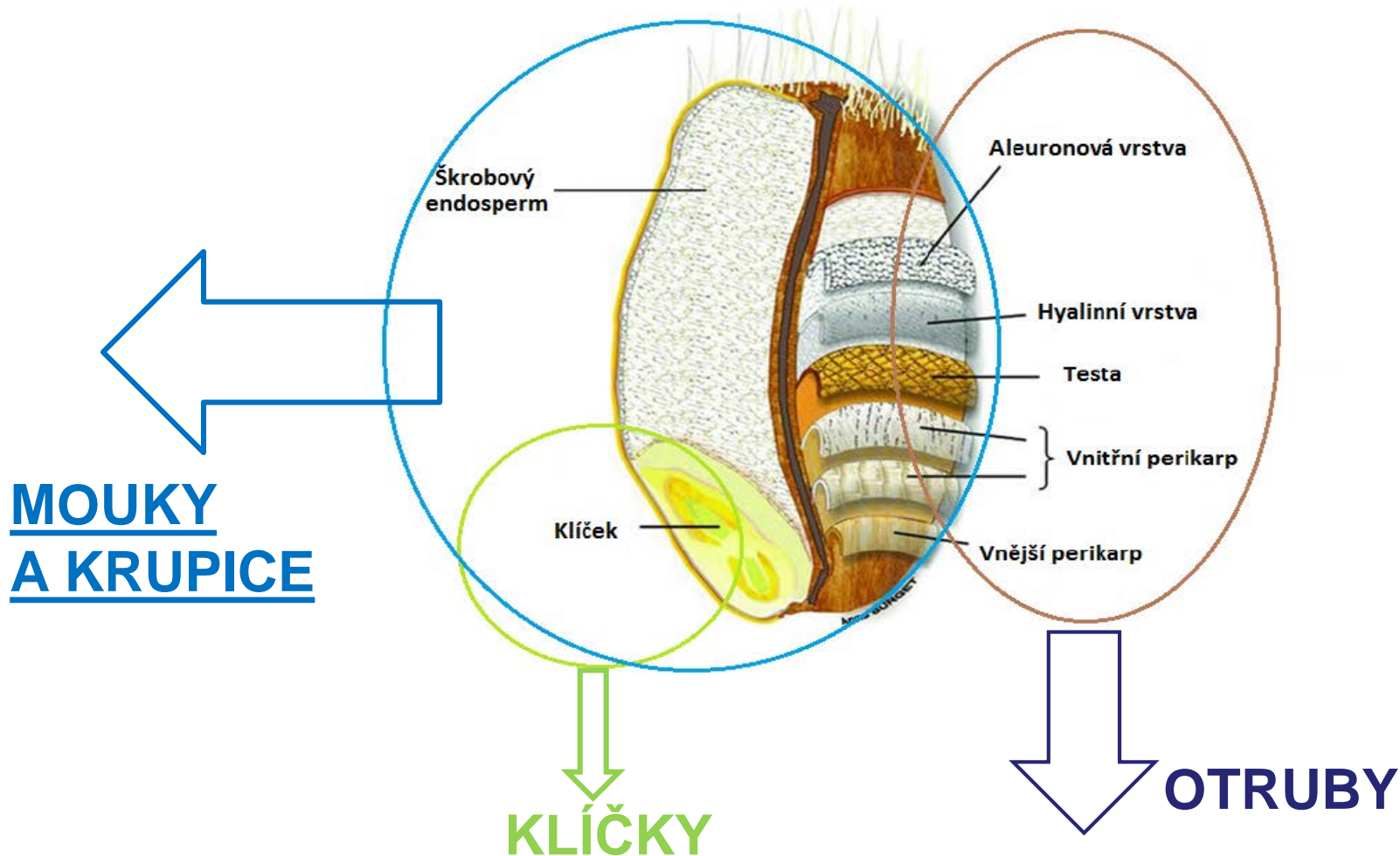
Pšenice po jemnějším peelingu

Pšenice po hlubším peelingu

Význam obilovin – části zrna

Obilné zrna a možnosti jeho zpracování a využití jeho anatomických částí

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijfs.12935/full#ijfs12935-fig0001>

(upraveno podle Surget a Barron, 2005)

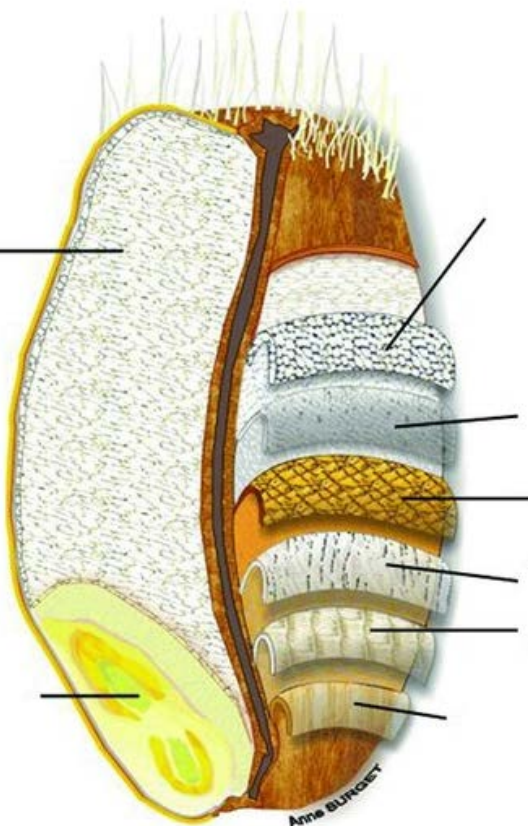
Struktura a složení obilného zrna

škrob,
proteiny,
vláknina

endosperm
(80-85 %)

klíček a štítek
(3 %)

lipidy, cukry, vitaminy

vláknina,
proteiny, vitaminy,
minerální látky

aleuronová vrstva
(6-9 %)

obalové a podobalové
vrstvy
(9 %)

vláknina, vitaminy,
minerální látky,
polyfenoly

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijfs.12935/full#ijfs12935-fig0001>

(upraveno podle Surget a Barron, 2005)

Primární zpracování obilovin pro lidskou výživu

Obilné zrno a možnosti jeho zpracování a využití jeho anatomických částí

Existují tři možné přístupy k mlýnskému zpracování zrna:

1. Dezintegrace všech anatomických částí do **celozrnného** produktu.
2. Odstranění (části) povrchových vrstev a dezintegrace ostatních částí zrna na **krupice a mouky**.
3. **Postupná dezintegrace zrna** – opakované drcení a třídění, které vede k postupné **separaci částic endospermu (mouky a krupice)**, obalových vrstev a klíčku.

Primární zpracování obilovin pro lidskou výživu

Obilné zrno a možnosti jeho zpracování a využití jeho anatomických částí

3. Postupná dezintegrace zrna – opakované drcení a třídění, které vede k **vytěžení maximálního podílu čistého endospermu** ve formě krupic a mouk, ostatní anatomické části přecházejí do vedlejších produktů – otrub, krmných mouk a klíčků.

Výhody: poskytuje většinově požadovanou technologickou jakost produktů (mouk a krupic), je velice adaptabilní pro dosažení rozmanitých jakostních parametrů.

Nevýhody: **je velice složitá** a hlavní produkty – čisté světlé mouky jsou tvořeny **pouze složkami endospermu (škrobem a proteiny)**.

VARIANTA 3 JE PODSTATOU STANDARDNÍHO MLÝNSKÉHO ZPRACOVÁNÍ PŠENICE A ŽITA – NAŠICH CHLEBOVÝCH OBILOVIN.

Standardní mlýnské zpracování pšenice a žita a základní mlýnské produkty

Základní princip standardního zpracování pšenice i žita spočívá v tom, že částice obilky/zrna vytěžujeme postupně od jeho středu „nejčistšího“ endospermu směrem k obalovým vrstvám.

Od velmi **světlych** (tzv. předních) částic s nejnižším obsahem minerálních látek (popela) až k těm **tmavším** (tzv. zadním).

Obsah popela stoupá od hodnot 0,3 % k hodnotám 1 % a výše.

Základy standardní mlýnské technologie

Postup:

Šetrně otevřít pšeničné zrno.

Vytrít částice s vyšším a nižším podílem obalových vrstev.

Vyloupnout endosperm z obalů.

Rozmělnit produkty na požadovanou granulaci.

Vytlouci zbytky endospermu z obalových částic.

Základy standardní mlýnské technologie

Stroje a zařízení v pšeničném mlýně:

Válcové stolice se 2 nebo 4 páry válců.

Rovinné vysévače.

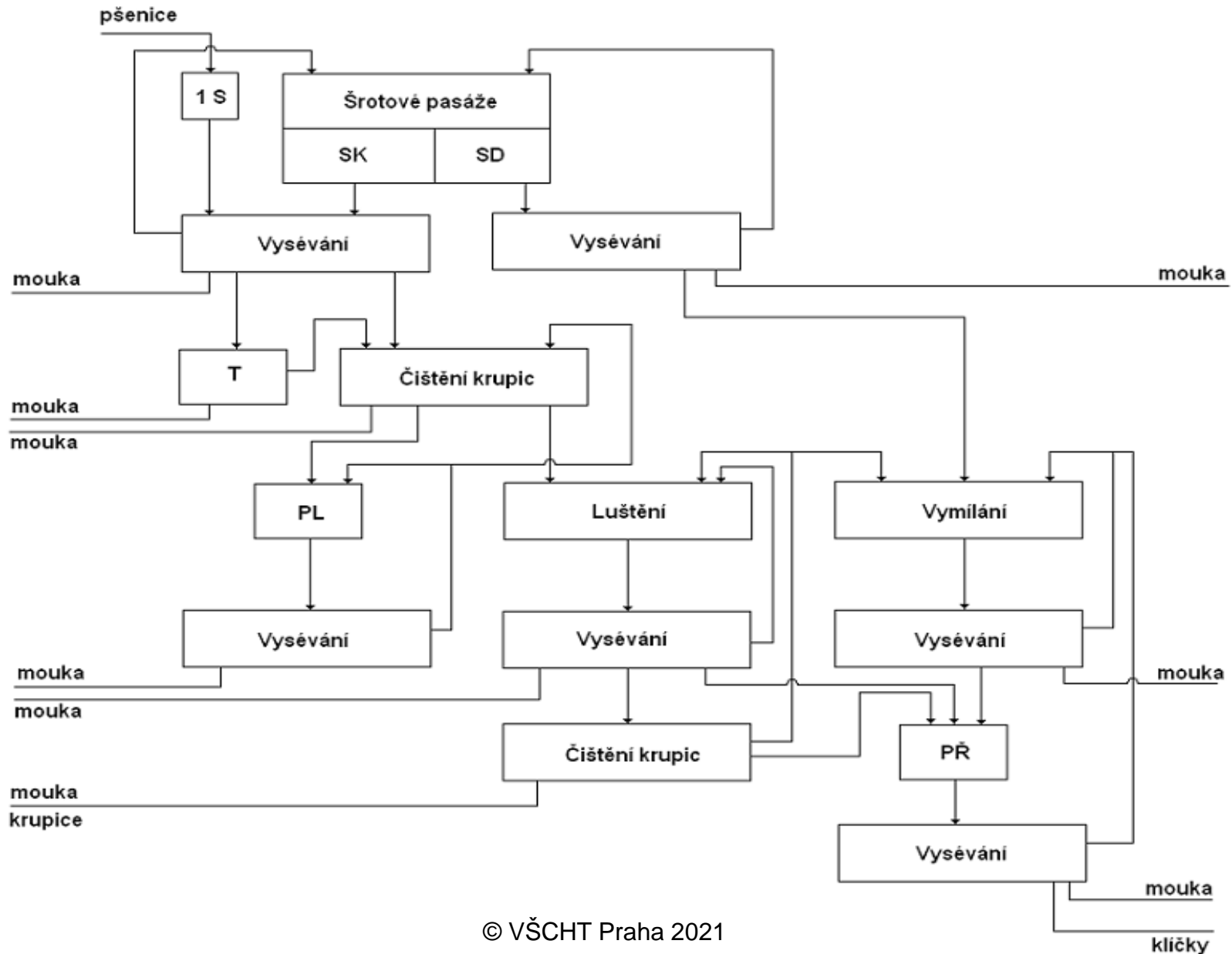
Čističky krupic.

Doplňkové mlecí stroje (vytloukačky otrub, vibrační prosévačky, entolety – úderové mlýny).

Rovnováha/soulad mezi operacemi, zatížení mlecích a třídících strojů, soulad mezi jednotlivými mlecími chody – vyrovnaný chod mlýnské sestavy, dopad do jakosti mlýnských produktů, rovnoměrné opotřebení mlýnských strojů, bezpečnost produktů.

Základy standardní mlýnské technologie

Základy standardní mlýnské technologie

Primární zpracování obilovin – výroba mouk

Mouka – dezintegrováný endosperm obilovin, pseudoobilovin, luštěnin, případně dezintegrované hlízy a plody jiných plodin.

Základní dělení mouk

podle granulace: krupice, krupičné mouky, hladké mouky, jemně mleté a mikronizované mouky;

podle obsahu anatomických složek obilky: světlé, polosvětlé a chlebové mouky, mouky se zvýšeným obsahem obalových a podobalových vrstev, celozrnné mouky.

Primární zpracování obilovin – výroba mouk

Další běžné způsoby dělení mouk

podle složení: jednodruhové mouky, moučné směsi, mouky upravené přidavkem funkčních látek, fortifikované mouky (vitaminy, minerální látky);

podle typu finální úpravy: čerstvé mouky, hydrotermicky nebo pouze tepelně upravené mouky včetně mouk extrudovaných (instantní mouky), dehydrované mouky a krupice;

podle typu přípravy suroviny: mouky z naklíčených obilok a semen, sladové mouky, mouky z hydrotermicky či pouze tepelně upravených surovin.

Základy standardní mlýnské technologie

Produkty standardního mletí pšenice ve střední Evropě:

Jedlé produkty:

- Krupice a krupičky (dunsty): výtěžnost 1 – 5 %, popel do 0,5 %
- Velmi světlé mouky (cukrářské): výtěžnost do 10 %, popel 0,3 – 0,5 %
- Pekařské mouky světlé: výtěžnost 20 – 50 %, popel do 0,6 %
- Pekařské mouky polosvětlé: výtěžnost podle uspořádání *vymílacího klíče* 0 – 75 %, popel do 0,75 %
- Pekařské mouky chlebové: výtěžnost 10 – 20 %, popel do 1,15 %

Jedlé výrobky celkem: výtěžnost 75 – 82 % (u nás 76 – 80 %)

Základy standardní mlýnské technologie

Produkty standardního mletí pšenice ve střední Evropě:

Krmiva:

- Krmné mouky: výtěžnost 0 – 5 %, popel 3 – 5 %
- Otruby: výtěžnost 15 – 25 %, popel do 8 %

Pozn.: Ke zkrmení v ČR slouží ve skutečnosti pouze cca 30 % těchto produktů, cca 30 – 40 % se exportuje (SRN, Polsko) a zbytek se z valné části **spaluje v elektrárnách jako obnovitelný zdroj energie.**

Je to podobný výraz neúcty k potenciální potravíně / krmivu, jako výroba „bionafty“ z řepky.

Cereální technologie – otruby

Pšeničné a žitné otruby – krmné mlýnské výrobky (18-25 % semelku), z toho otruby **15-20 %**, množství otrub ve výrobě nelze eliminovat ani snížit, v ČR nízká cena otrub v souvislosti s úbytkem hospodářských zvířat, poptávka po větším využití otrub v potravinářství

složení otrub (vláknina, fenolické sloučeniny, minerální látky, bílkoviny, škrob, vitaminy, další bioaktivní látky), **využití** (spalování v bioplynových stanicích, krmivo, výroba potravin), možnosti nových uplatnění (nativní, **modifikované**).

Cenný vedlejší produkt ve výživě lidí, zdroj vlákniny.

Cereální technologie – otruby

Modifikace otrub: frakcionace, fermentace, extruze, ...
(zvýšení využitelnosti/dostupnosti vybraných složek, produkce organických kyselin, ...).

Mechanické operace: drcení a mletí otrub

Chemická modifikace: působení zředěných kyselin

Biochemické úpravy: fermentace působením mikroorganismů/enzymové preparáty

Fyzikální modifikace: použití ultrazvuku, mikrovlnného záření, extruze, pražení

Základy standardní mlýnské technologie

Produkty standardního mletí pšenice ve střední Evropě:

Příklad pekařská mouka hladká světlá (Speciál):

- T 530, tj. střední obsah popela 0,53,
- norma / vyhláška*: popel max. 0,6 %,
- granulace: propad sítem 257 μm min 96 %
propad sítem 162 μm min 75 %

* Pozn: Vyhláška MZe ČR č. 333/1997 Sb. k Zákonu o potravinách a tabákových výrobcích ve znění vyhlášky MZe ČR **18/2020 Sb.**

Základy standardní mlýnské technologie

Produkty standardního mletí pšenice ve střední Evropě:

Speciální pšeničné mouky:

(Dříve se vyráběly finální úpravou běžných mouk, dnes se používá speciálních směsí jakostních partií (odrůd pšenice) na zámel.)

- **Vysokolepkové** (hladké světlé, polosvětlé T 500 – T 650) – předpečené zamrazené polotovary, pizza, pečivo typu „hamburger“, listová a plundrová těsta. – *NÁROČNÉ NA KVANTITU I KVALITU LEPKU*
- **Nízkolepkové** (hladké světlé a polosvětlé T 500 – T 750) – oplatky, sušenky, kreky, piškoty, perníčky. – *NÍZKÁ TENDENCE K TVORBĚ LEPKU, SLABÁ STRUKTURA LEPKU*

Základy standardní mlýnské technologie

Produkty standardního mletí žita ve střední Evropě:

Jedlé produkty:

- Žitné mouky světlé (výražkové): výtěžnost 10 – 20 %, popel do 0,65 %
- Žitné mouky chlebové: výtěžnost podle uspořádání *vymílacího klíče* 65 – 80 %, popel do 1,1 %
- Žitné mouky chlebové tmavé: výtěžnost 10 – 20 %, popel do 1,80 %
- Jedlé výrobky celkem: výtěžnost 80 – 85 % (u nás cca 80 %)

Krmiva:

- Otruby: 15 – 20 %, popel do 8 %

Sortiment mouk v ČR

Druhy a typy mouk – výroba chleba:

Pšeničná mouka chlebová (T 1000)

Žitná mouka chlebová (T 930)

Pšeničná mouka hladká polosvětlá (T 650)

Pšeničná mouka hladká světlá (T 530)

Žitná mouka chlebová tmavá (T 1200 až T 1500)

Žitná mouka světlá (výražková) (T 650)

Druhy a typy mouk – výroba běžného pečiva:

Pšeničná mouka hladká světlá (T 530)

Pšeničná mouka hladká polosvětlá (T 650)

Pšeničná mouka chlebová (T 1000)

Žitná mouka chlebová (T 930)

Sortiment mouk v ČR

Druhy a typy mouk – výroba jemného pečiva:

Pšeničná mouka hladká světlá (T 530)

Pšeničná mouka hladká polosvětlá (T 650)

Pšeničná mouka hladká *velmi světlá* (T 380, T 405, T 500)

Pšeničná mouka polohrubá (T 400) (ČR) (*třené, šlehané hmoty, křehká těsta*)

Pšeničné mouky speciální vysokolepkové tažné (T 530, T 650)

Pšeničná mouka chlebová (T 1000)

Žitná mouka chlebová (T 930)

Mouky z minoritních obilovin a pseudoobilovin a netradičních zdrojů

špaldové mouky, ječné mouky, ovesné mouky

pohankové mouky

kukuřičné mouky, rýžové mouky

chia, kaštan, nopál, žalud, quinoa, amarant, maniok, mák, mandle, teff, cizrna

© VŠCHT Praha 2021

Normované jakostní požadavky na mouky

obsah popela (% v sušině mouky),
granulace (propad definovanými síty v %)

Zpracovatelské (technologické) požadavky na jakost mouk:

- a) **pšeničné mouky**: obsah (mokrého) lepku (% v sušině), číslo poklesu (*Falling number*) (s), reologické ukazatele (farinografické, extenzografické, amylografické, alveografické)
- b) **žitné mouky**: číslo poklesu (s), amylografické ukazatele

(Normované) hygienické požadavky na jakost mouk:

mikrobiologické (zejm. CPM, koliformní b., plísně), těžké kovy (Pb, Cd),
mykotoxiny (aflatoxiny, ochratoxiny, DON, zearalenon), (rezidua pesticidů)

Jakostní parametry pšeničných mouk a jejich význam

Pro pšeničné mouky světlé a polosvětlé platí:

- Posuzujeme **vlhkost a obsah minerálních látek** – tzn. nakolik mouka splňuje požadované parametry dané obecnými normami (vlhkost zpravidla do 14,5 %, obsah popela (%) charakterizující stupeň vymletí).
- Posuzujeme **kvantitu a jakost proteinové složky** – proteinů lepku: jaký je jejich obsah v mouce (%), jaké množství lepku jsou schopny vygenerovat (%) a jaké fyzikální vlastnosti lepek má (pekařská síla, pružnost, tažnost).
- Posuzujeme **stav škrobu a aktivitu amylolytických enzymů** (amylas) – jaký je stupeň poškození škrobu (enzymového, mechanického a tepelného), jaký je potenciál přítomných amylas štěpit škrob během zrání těsta.

Celozrnné cereální produkty – technologie

Využití a přidavek celých upravených zrn obilovin do výrobku

Opracování celých zrn může být **mechanické** (*peeling*, drcení, mletí), **hydrotermické, hydromechanické, termické**, součástí úpravy může být například i máčení a fermentace (produkty: zápara, závařka, extrudované a pufované výrobky, lupínky, vločky).

Působením fyzikálně-chemických procesů dochází ke změně vzhledu, chuti, vůně a nutriční hodnoty zpracovávaných zrn (bobtnání škrobu a bílkovin, zvýšení aktivity enzymů, výluh vitaminů a minerálních látek, tvorba aromatických látek).

Výroba celozrnných mouk a využití obalových a podobalových vrstev zrna

Postupů jak vyrábět **celozrnné mouky** a směsi je více a je i řada způsobů jak využít pouze část obalových a podobalových vrstev zrna.

Standardní celozrnná mouka - semletí zrna a smíchání vybraných šrotových pasáží;

Grahamova mouka - celozrnná pšeničná mouka (samostatná mlecí linka, rekonstituovaná mouka – smícháním relevantních mlýnských pasáží ze standardní mlýnské výroby, všechny složky zrna, bez klíčku);

Jemně mletá celozrnná mouka - inovovaný způsob – úderový mlýn a využití celého zrna včetně klíčku.

Výroba celozrnných mouk a využití obalových a podobalových vrstev zrna

Nejjednodušší z technologického hlediska je **přimíchat část otrub do mouk.**

Potíž je ale v tom, že otruby v podobě, v jaké jsou běžně produkovány, zásadně ovlivňují strukturu těsta a pečiva a jeho sensorické vlastnosti, přičemž většinou naší populace je tento vliv vnímán negativně.

Základy standardní mlýnské technologie **výroba celozrnných mouk**

Celozrnná mouka by měla obsahovat **všechny** anatomické části zrna v původním poměru

Existují dvě možné cesty k její výrobě:

1. Rozemletím celého zrna na samostatné lince (běžná linka na výrobu celozrnných mouk obsahuje šrotovník plus 1 – 2 válcové stolice na úpravu granulace a (kontrolní) vysévač).
2. Rekonstitucí mouky – „zpětné sestavení“ mouky smísením frakcí vzniklých na standardní mlýnské lince – typickým příkladem je Grahamova pšeničná mouka.

VYHLÁŠKA

ze dne 20. ledna 2020

o požadavcích na mlýnské obilné výrobky, těstoviny, pekařské výrobky a cukrářské výrobky a těsta

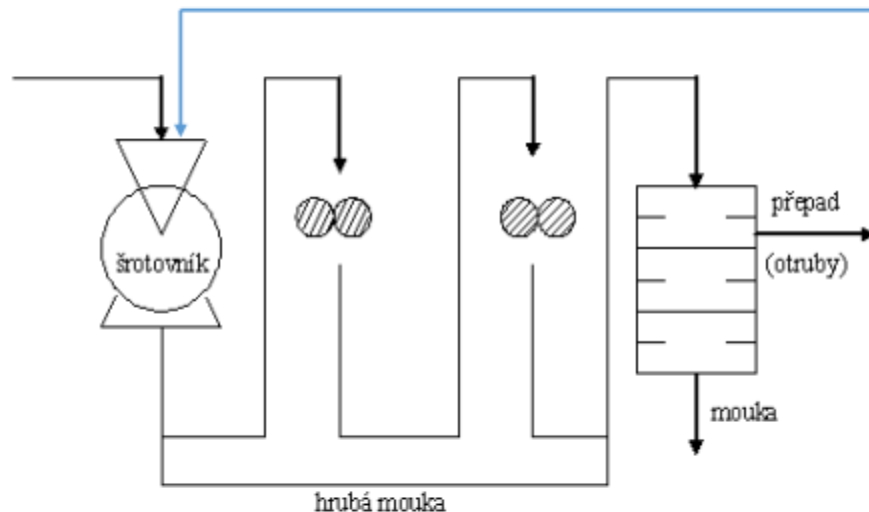
Ministerstvo zemědělství stanoví podle § 18 odst. 1 písm. a), b), g) a h) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 119/2000 Sb., zákona č. 306/2000 Sb., zákona č. 146/2002 Sb., zákona č. 131/2003 Sb., zákona č. 274/2003 Sb., zákona č. 316/2004 Sb., zákona č. 120/2008 Sb., zákona č. 139/2014 Sb. a zákona č. 180/2016 Sb. (dále jen „zákon“):

- w) **celozrnnou moukou** mlýnský obilný výrobek získaný drcením celého zrna obilovin nebo pseudoobilovin nebo rozemláním jeho jednotlivých složek a obsahující všechny složky zrna, tedy endosperm, otruby a klíček, ve stejném poměru jako má původní zrna,
- x) **grahamovou moukou** mouka pšeničná celozrnná nebo mouka pšeničná získaná mletím zrna pšenice zbaveného klíčku, avšak obsahující ostatní složky zrna ve stejném poměru jako má původní zrna zbavené klíčku.

Celozrnným chlebem nebo **celozrnným pečivem** se rozumí pekařský výrobek, který obsahuje nejméně 80 % **celozrnných mouk** nebo jim odpovídající množství mlýnských obilných výrobků tak, aby byly zahrnuty všechny složky zrna, vztaženo na celkovou hmotnost použitých mlýnských obilných výrobků.

Základy standardní mlýnské technologie

výroba celozrnných mouk

Jednoduchá linka na výrobu hrubých i hladkých celozrnných mouk – přepad – hrubé otruby – je možno znovu dezintegrovat. Takto vyrobená mouka obsahuje i částice dezintegrovaného klíčku.

Jiný způsob výroby – rekonstituce ze STANDARDNÍCH MLÝNSKÝCH PRODUKTŮ - GRAHAMOVA MOUKA

Výroba speciálních celozrnných mouk

Jemná granulace obalových a podobalových vrstev zrna => významné zlepšení technologických vlastností a pozitivní dopad do sensorických vlastností finálních výrobků

- granulace na úrovni běžných hladkých mouk (i jemnější).

ALE současně – přijatelná míra poškození škrobových zrn a dalších součástí mikrostruktury endospermu.

Celozrnné cereální produkty – výhody a rizika

Chemické složení celého zrna, celozrnné mouky – zdroj vlákniny a doprovodných bioaktivních složek, vyšší obsah bílkovin, vyšší obsah vitaminů (B, E) a minerálních látek, **nižší glykemický index v porovnání se světlými moukami**.

Hlavní funkce vlákniny – vliv na GIT (pocity nasycení, peristaltika střeva), udržení normální hladiny cholesterolu v krvi, omezení nárůstu hladiny glukosy v krvi po jídle, některé složky vlákniny slouží jako prebiotika, podporují růst a aktivitu střevní mikrobioty a další funkce.

Předpokládané funkce bioaktivních složek – biologická aktivita (antioxidační, proliferační, prebiotická, protizánětlivá apod.).

Negativní aspekty využití celých zrn – riziko vyšší kontaminace mykotoxiny a rezidui pesticidů než v případě světlých produktů; kontaminanty se vyskytují na povrchu zrna a při zpracování se dostávají do produktu.

Při mlýnském zpracování (**příjem, čištění a třídění obilí**) jsou zařazeny optické třídiče, aspirátory a řada dalších zařízení, které dokáží eliminovat a minimalizovat riziko kontaminace (obsahy pod definovaným limitem).

Celozrnné cereální produkty – technologie (příklady ze světa)

V Německu, Rakousku a Nizozemí je povoleným způsobem tzv. **rekonstituce/rekombinace celozrnného produktu**. Jedná se o rekombinaci klíčku, otrub a světlé mouky do finálního celozrnného produktu (tato operace je povolena pouze ve mlýně), přičemž poměry složek by měly být podobné poměrům jednotlivých složek původního zrna. V této situaci ale klíček a otruby mohou pocházet i z jiných dávek-zámelů (*batches*) stejného typu zrna.

Příkladem průmyslově nejvýznamnějšího producenta **celozrnné pšeničné mouky** (podíl otrub kolem 15 % a podíl klíčku 3 %) je **Nizozemí**.

V holandských mlýnech jsou vyráběny tyto celozrnné mouky, a nabízeny a smluvně dodávány holandským pekařům.

Celozrnné cereální produkty – technologie (příklady ze světa)

Při zpracování celých zrn je potřeba brát v úvahu přítomnost některých **zdravotně nežádoucích složek**, jako jsou např. mykotoxiny, agrochemikálie a mikrobiální kontaminanty. Tyto složky jsou **koncentrovány většinou ve vnějších otrubnatých částech**.

Postupy správné výrobní praxe, které jsou součástí systémů kvality ve mlýnech, zabezpečí výrobu bezpečných a zdravých potravin.

Složení celozrnné mouky se může do jisté míry lišit vlivem různých změn. **Neexistují žádné analytické metody pro přesné určení, zda je mouka opravdu celozrnná.**

Při výrobě mouk musí být dodržovány příslušné systémy kvality a jsou očekávána seriózní jednání.

Inovace a trendy v technologii

V našem civilizačním okruhu (Evropa, USA ...):

1. **Optimalizace nutriční hodnoty** pekařských výrobků.
2. **Zvýšení bezpečnosti** pekařských výrobků.
3. **Technologické aspekty** – zvýšení variability při zachování nebo snížení složitosti procesů zpracování, využívání nových technologií a technik.

PŘÍSPĚVEK KE ZLEPŠENÍ ZDRAVÍ NAŠÍ POPULACE A KE ZVÝŠENÍ EFEKTIVITY, ÚČINNOSTI A ÚSPORNOSTI PŘI ZPRACOVÁNÍ OBILOVIN.

MAXIMÁLNÍ VYUŽITÍ POTENCIÁLU OBILNÉHO ZRNA Z HLEDISKA TECHNOLOGIE A VÝŽIVY LIDÍ (I VÝŽIVY ZVÍŘAT).

EFEKTIVITA, ENERGETICKÁ A EKOLOGICKÁ ŠETRNOST.

Vliv mlýnského zpracování na nutriční hodnotu produktu

Peeling, obrušování zrna, mletí (proces dezintegrace, odstranění obalových vrstev obilky od endospermu):

- **snížení obsahu vlákniny** (a jejích doprovodných látek)
- **snížení obsahu fenolických sloučenin** (flavonoidy, anthokyaniny, karotenoidy, fenolické kyseliny, lignany, alkylresorcinoly)
- **snížení obsahu minerálních látek a vitaminů** (zejm. vit. skupiny B a vit. E)
- mírné tepelné poškození proteinů (denaturace proteinů)
- **mechanické a tepelné poškození škrobu** (*míra poškození škrobu souvisí s glykemickým indexem*)

Suroviny – druhy vlákniny

Zdroj - rostliny, živočichové, mikroorganismy

Typ - přírodní, modifikované, syntetické

Vláknina:

Obilná (celulosa, hemicelulosa, fruktany)

Luštěninová (celulosa, hemicelulosa, heteromannany, oligosacharidy)

Ovocná – jablečná, citrusová (pektiny, hemicelulosa, celulosa)

Lněná (arabinoxylany, pektiny)

Banány (rezistentní škrob)

Ořechy

- složky pekařských výrobků
- „bezéčková“ náhrada hydrokoloidů (guar, LBG, xanthan, HPMC)
- vaznost, *antiaging*
- pečivo, těstoviny, sušenky

Len setý

Suroviny – druhy vlákniny

Zdroj - rostliny, živočichové, mikroorganismy

Typ - přírodní, modifikované, syntetické

Vláknina:

Zeleninová – mrkev, červená řepa (celulosa, hemicelulosa)

Brambory (celulosa, hemicelulosa)

Cukrová řepa (celulosa, pektiny)

Čekanka, cibule, pórek (inulin, fruktany, oligosacharidy)

Jitrocel vejčitý (hemicelulosa, celulosa) (*Psyllium*)

Bambusové výhonky (celulosa, hemicelulosa)

Suroviny – druhy vlákniny

Zdroj - rostliny, mikroorganismy, živočichové

Typ - přírodní, modifikované, syntetické

Vláknina:

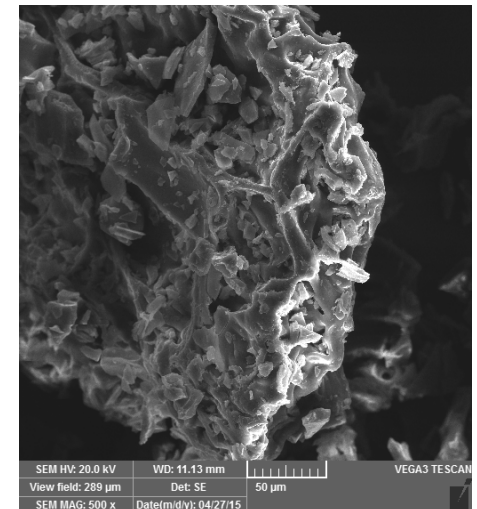
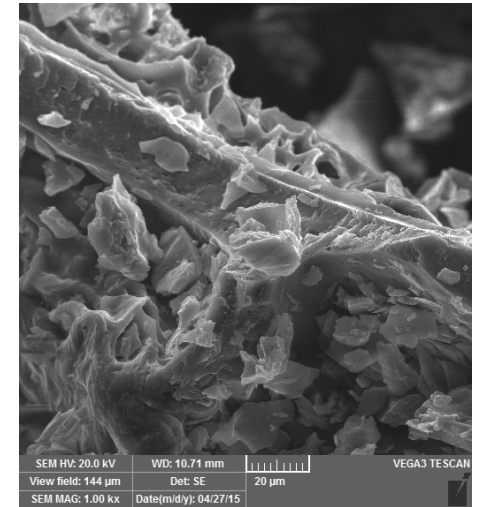
Mořské řasy (karagenany, algináty, agary)

Výrony rostlin, keřů (arabská guma, tragant)

Vyšší houby (celulosa, glukany)

Lišejníky (celulosa, glukany)

Bakterie, kvasinky (exopolysacharidy – xanthan, dextrany, levany, glukany)

Suroviny – druhy vlákniny

Zdroj - rostliny, mikroorganismy, živočichové

Typ - přírodní, modifikované, syntetické

Vláknina:

Krovky hmyzu, krunýře korýšů, buněčné stěny kvasinek, hub
(modifikace chitinu – chitosan) (PNT, NOVÉ POTRAVINY)

Modifikace škrobu (oxidované, substituované škroby)

Modifikace celulosy, metylcelulosa (MC), karboxymethylcelulosa (CMC)
a hydroxypropylmethylcelulosa (HPMC)

Deriváty glukosy (syntetická polydextrosa)

Deriváty galaktosy (galaktooligosacharidy)

Deriváty fruktosy (fruktany)

Nové potraviny (NP)

Novými potravinami (zkratka NP) (dříve potraviny nového typu, PNT) nebo novými složkami potravin nového typu se rozumí potraviny, u nichž nebyla doložena historie spotřeby před 15.5.1997,

tedy datem, kdy vstoupilo v platnost nařízení EP a R (ES) č. 258/1997 ze dne 27. ledna 1997 o nových potravinách a nových složkách potravy. Od 1. ledna 2018 platí nové nařízení o nových potravinách – nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2015/2283.

Potraviny obsahující novou nebo záměrně modifikovanou základní molekulární strukturu; skládající se z mikroorganismů, hub nebo řas nebo z nich izolované; skládající se z rostlin, anebo z rostlin izolované; složky potravin izolované z živočichů;

potraviny vyrobené z dosud běžně nepoužívanými technologickými postupy, které způsobují významné změny ve složení nebo struktuře potravin, což ovlivňuje jejich výživovou hodnotu, metabolismus nebo obsah nežádoucích látek: umělé nanomateriály, buněčné nebo tkáňové kultury.

Nové potraviny (NP)

Nové potraviny mohou být nově vyvinuté, vyrobené novou technologií nebo novým technologickým procesem, ale také potraviny, které jsou tradičně konzumovány mimo státy EU.

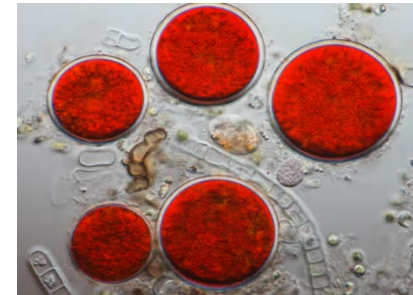
Př.: olej z antarktického krilu (*Euphausia superba*), oleoresin bohatý na astaxantin z řas *Haematococcus pluvialis*, zemědělské produkty ze třetích zemí (semena chia, noni džus) nebo potraviny vyrobené novým technologickým procesem (UV zářením ošetřený chléb, mléko, houby nebo pekařské droždí).

Šalvěj hispánská

Chia semena

Haematococcus pluvialis
(sladkovodní řasa)

INOVACE A TRENDY V PEKÁRENSTVÍ

DĚKUJI ZA POZORNOST.

doc. Ing. Marcela Sluková, Ph.D.
Ústav sacharidů a cereálií
VŠCHT Praha
marcela.slukova@vscht.cz

